

Дилема середньої держави

Чи зможе Індія змінити свою зовнішню політику відповідно до нинішньої глобальної турбулентності?

Прем'єр-міністр Канади Марк Карні виголосив бойовий клич, закликавши до глобальної боротьби з деглобалізацією. В історичній промові на щорічному засіданні Всесвітнього економічного форуму в Давосі він закликав «середні держави» світу обрати новий підхід до ревізійоністських держав, до яких тепер належать не тільки Китай і Росія, а й США. На думку Карні, в епоху економічного націоналізму середні держави повинні об'єднатися, щоб підтримати міжнародний порядок, заснований на правилах.

Чи зможе Індія, найбільша середня держава в світі, змінити свою зовнішню політику відповідно до цієї вимоги моменту? Такий крок, звичайно, пішов би країні на користь, оскільки її інтереси повністю збігаються з підходом, запропонованим Карні. Економічні успіхи Індії за останні 30 років були досягнуті завдяки контактам зі світовою економікою: диво експортованих послуг спиралося на західні технології, фінансування і ринки.

Примхлива торговельна політика президента США Дональда Трампа націлена саме на ці торговельні зв'язки і завдала серйозного удару по Індії. Торговельна угода Індії і США, про яку нещодавно оголосив Трамп, імовірно знизить американські мита на експортовані індійські товари з 50 відсотків (одна з найвищих ставок, введених його адміністрацією) до 18 відсотків в обмін на згоду Індії припинити імпорт російської нафти і знизити торговельні бар'єри. Але багато питань залишаються без відповіді, а відсутність порядку, заснованого на правилах, означає, що торговельні суперечності між двома країнами зберуться.

У цій ситуації поглиблення зв'язків з іншими країнами ОЕСР, чий сукупний ВВП становить приблизно \$38 трлн, відкриває для Індії величезний потенціал. Вага Індії також допоможе стабілізувати міжнародний порядок. Логіка диктує, що саме тут Індії треба зосередити свої дипломатичні зусилля, налагоджуючи торговельні та технологічні зв'язки, які потрібні для стимулювання зростання

економіки. Нові угоди про вільну торгівлю з Євросоюзом і Великою Британією стали кроками в цьому напрямку.

Але цей підхід не відповідає традиційним уявленням індійського зовнішньополітичного істеблішменту. Багато хто в Індії сприйняв заклик Карні як підтвердження традиційної для країни доктрини неучасті. Чимало коментаторів скористалися риторикою «середніх держав», щоб довести користь повернення до концепції першого прем'єр-міністра Індії Джавахарлала Неру, який вважав, що Індія повинна триматися осторонь від глобальної політики, підносячись над суперництвом великих держав.

Звідки взялося таке мислення? Воно пояснюється глибоко вкоріненими антиколоніальними та антизахідними настроями. І хоча десятиліттями заявленою позицією Індії була неучасть, на практиці вона схилялася до СРСР. Стратегічна пам'ять індійської держави довга: напад Китаю на Індію в 1962 році і допомога СРСР Індії у війні 1971 року з підтримуваним Америкою Пакистаном, в результаті якої з'явився незалежний Бангладеш, не є якоюсь історичною приміткою. Це, як і раніше, визначальні події для багатьох в індійському істеблішменті, який, до речі, давно схильний до економічного націоналізму: він завжди тактично готовий використовувати силу держави для «захисту» вітчизняних компаній і працівників.

Поведінка Трампа підтвердила думку скептиків, що Захід ненадійний, а «стратегічна автономія» – єдиний надійний притулок для Індії

Колишні прем'єр-міністри Атал Біхарі Ваджапаї та Манмохан Сінгх, а також колишні міністри закордонних справ Джасвант Сінгх і Яшвант Сінха багато років намагалися адаптувати індійський істеблішмент у сфері зовнішньої політики та безпеки до пострадянських реалій. Вони розуміли, що в ХХІ столітті природним партнером Індії є Захід. Але їхній вплив на домінуючі уявлення виявився обмеженим. Поведінка Трампа підтвердила думку скептиків, що Захід ненадійний, а «стратегічна автономія» – єдиний надійний притулок для Індії.

Щоб спрогнозувати майбутній напрямок зовнішньої політики Індії, нам слід розділити можливості держави у сфері зовнішньої політики на три типи. На найбазовішому рівні держава може прагнути до стратегічної автономії і не укладати жодних угод. Влада може займатися моралізаторством і виступати з надихаючими промовами, при цьому уникаючи компромісів, необхідних для глибокої взаємодії

з партнерами по альянсах. Це нагадує суддю, який читає всім нотації, але відмовляється ухвалювати виконувати рішення.

Другий тип – транзакційна поведінка, як у Трампа, результатом якої є волатильні відносини «гаряче-холодно», що залежать від новин. Третій, найбільш прогресивний тип робить акцент на формуванні альянсів, що спираються на цінності і вимагають довгострокових стратегічних зв'язків в економічній, оборонній і культурній сферах. У разі такої прогресивної зовнішньої політики уряди визнають необхідність корекції внутрішньої політики, щоб задовольнити інтереси партнерів, оскільки вигоди в сфері безпеки та економіки переважають втрату абсолютного суверенітету.

*У влади країни алергія на
корекцію внутрішньої
політики на угоду
зовнішнім партнерам*

Але створення альянсів вимагає комплексних здібностей держави, щоб координувати роботу МЗС і всіх інших відомств. Легко займатися дипломатією «бойових вовків», але важко пояснювати необхідні компроміси аудиторії всередині країни. Після десятиліть неприєднання і стратегічної автономії зовнішня політика Індії коливається між першим і другим типами. У влади країни алергія на корекцію внутрішньої політики на угоду зовнішнім партнерам. Крім того, це відповідає нестратегічному підходу, який в цілому характерний для індійської держави. В результаті Індія часто опиняється в ізоляції, а коли її безпека під загрозою (наприклад, через вилазки Китаю на її північному кордоні), їй доводиться боротися поодиночки.

Потенціал держави змінюється не швидко. Хоча багато хто в міжнародному співтоваристві сподівається, що Індія приєднається до коаліції середніх держав, щоб компенсувати американський ізоляціонізм і китайський експансіонізм, така еволюція буде повільною – в кращому випадку. Індійський уряд, найвірогідніше, відреагує на нинішню глобальну турбулентність сумішню відстороненості та подальшої взаємодії з Росією.

(c) Project Syndicate 2026

Аджай Шах

Аджай Шах (Ajay Shah) – співзасновник XKDR Forum, некомерційної дослідницької організації в Мумбаї. Він є співавтором (разом з Віджаєм Келкаром) книги «На службі Республіки: мистецтво і наука економічної політики» (Penguin Allen Lane, 2022).

